

УДК 351.74:343.8:342.9

<https://doi.org/10.62664/cpa.2024.02.18>

Юрій ЛЕВКОРОВИЧ,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0003-7573-4236>

(© ЛЕВКОРОВИЧ Ю., 2024)

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОБАЦІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядається державна політика у сфері пробації як складник кримінально-правової політики України, її роль у впровадженні альтернативних заходів покарання, що відповідають сучасним міжнародним стандартам. Особлива увага надається взаємодії цих політик, спрямованих на реалізацію принципів справедливості, пропорційності покарання та гуманізації правосуддя.

Автор аналізує нормативно-правові основи пробації, зокрема її закріплення в Кримінальному кодексі України та проєкті нового Кримінального кодексу. Визначено, що пробація забезпечує не лише контроль за засудженими, а й активну соціально-виховну роботу, що сприяє їхній соціальній адаптації, підтримці соціальних зв'язків і працевлаштуванню. У статті зазначено, що пробація дозволяє уникнути надмірної ізоляції правопорушників, що зменшує соціальну стигматизацію та підвищує шанси на успішну інтеграцію в суспільство.

Пробація розглядається як ефективний механізм забезпечення балансу між інтересами суспільства та правопорушників. З одного боку, вона гарантує безпеку громадян шляхом запобігання рецидивам і соціальної реабілітації правопорушників. З іншого – реалізує принцип

гуманності, дозволяючи засудженим виправлятися без ізоляції, зменшуючи рівень соціальної стигматизації та підтримуючи їхню адаптацію до умов життя в громаді.

Окремо розглянуто переваги пробації як для держави, так і для правопорушників. Для держави пробація забезпечує зниження витрат на утримання ув'язнених, зменшення кількості осіб у пенітенціарних установах і зростання довіри до судової системи. Для правопорушників – це можливість змін без ізоляції, збереження роботи, сімейних відносин і шанс на повноцінне повернення до громади.

Особлива увага надається важливості впровадження міжнародних стандартів у систему пробації України. Аналізуючи європейський досвід, автор демонструє, що пробація стає важливим чинником зниження рівня злочинності завдяки акценту на реабілітацію та відновне правосуддя.

Ключові слова: держава, державна політика у сфері пробації, **пробація**, взаємодія, кримінально-правова політика, гуманізація, реабілітація, ресоціалізація.

Yuriy LEVKONOVYCH,

PhD student of the Department of Public Management and Administration,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0003-7573-4236>

(© LEVKONOVYCH Yu., 2024)

INTERACTION BETWEEN STATE POLICY IN THE FIELD OF PROBATION AND CRIMINAL LEGAL POLICY

The article considers the state policy in the field of probation as a component of the criminal law policy of Ukraine, its role in the implementation of alternative punishment measures that meet modern international standards. Particular attention is paid to the interaction of these policies aimed at

implementing the principles of justice, proportionality of punishment and humanization of justice.

The author analyzes the regulatory and legal foundations of probation, in particular its consolidation in the Criminal Code of Ukraine and the draft of the new Criminal Code. It is determined that probation provides not only control over convicts, but also active social and educational work, which contributes to their social adaptation, maintenance of social ties and employment. The article states that probation allows to avoid excessive isolation of offenders, which reduces social stigmatization and increases the chances of successful integration into society.

Probation is considered an effective mechanism for ensuring a balance between the interests of society and offenders. On the one hand, it guarantees the safety of citizens by preventing recidivism and social rehabilitation of offenders. On the other hand, it implements the principle of humanity, allowing convicts to correct themselves without isolation, reducing the level of social stigmatization and supporting their adaptation to living conditions in the community.

The advantages of probation for both the state and offenders are separately considered. For the state, probation provides a reduction in the cost of maintaining prisoners, a decrease in the number of people in penitentiary institutions and an increase in trust in the judicial system. For offenders, it is an opportunity to change without isolation, maintain work, family relationships and a chance to fully return to the community.

Special attention is paid to the importance of implementing international standards in the probation system of Ukraine. Analyzing European experience, the author demonstrates that probation is becoming an important factor in reducing the level of crime due to the emphasis on rehabilitation and restorative justice.

Key words: *state, state policy in the field of probation, probation, interaction, criminal law policy, humanization, rehabilitation, resocialization.*

Постановка проблеми. Державну політику у сфері пробації спрямовано на впровадження альтернативних заходів покарання, таких як пробаційний нагляд, що відповідає сучасним міжнародним стандартам, зокрема Токійським правилам. Водночас, кримінально-правову політику спрямовано на розроблення та застосування ефективних механізмів захисту суспільних інтересів і реалізації принципів справедливості. Її спрямовано на: установлення чітких правил і норм (кримінально-правова політика формує основу для визначення меж дозволеної поведінки, типів покарань і обставин їх застосування); забезпечення балансу між покаранням і реабілітацією (у межах цієї політики здійснюється пошук компромісу між інтересами суспільства (забезпечення безпеки, відновлення справедливості) та потребою дотримання прав людини); реалізація принципу невідворотності покарання (кримінально-правова політика гарантує, що будь-яке правопорушення матиме наслідки, які будуть пропорційними тяжкості правопорушення та умовам його вчинення).

Державна політика у сфері пробації є частиною кримінально-правової політики. Пробація доповнює каральні заходи, сприяючи гуманізації правосуддя та зменшенню навантаження на пенітенціарну систему. Такий підхід дозволяє уникнути надмірної ізоляції правопорушників і підтримує їхню реінтеграцію, що є важливим аспектом суспільної безпеки.

Розвиток механізмів пробаційного нагляду в поєднанні з ефективною кримінально-правовою політикою сприяє досягненню ключових цілей: захисту громадян, запобігання злочинності та забезпечення відновного

правосуддя. Це відповідає сучасним європейським і міжнародним стандартам у сфері кримінальної юстиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки дослідженню окремих аспектів державної політики у сфері пробації та кримінально-правової політики присвятили свої праці: О. Горох, Б. Киричук, М. Красій, В. Меркулова, К. Оробець, Н. Перепічка, В. Самороков, Б. Телефанко, М. Хавронюк та ін.

Метою статті є дослідження особливостей взаємодії державної політики у сфері пробації та кримінально-правової політики для виявлення проблемних аспектів, що впливають на їх ефективність.

Виклад основного матеріалу. Сучасну вітчизняну кримінально-правову політику спрямовано на втілення в національному законодавстві міжнародних стандартів поводження з правопорушниками, що орієнтують на застосування до них реінтеграційних засобів. Одним із таких кримінально-правових засобів є пробація [1, с. 45], що передбачає не лише контроль за поведінкою осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а й активну соціально-виховну роботу з ними.

Пробація забезпечує дотримання балансу між суспільною безпекою та гуманним поводженням із правопорушниками, зосереджуючись на їхній соціальній адаптації, запобіганні рецидивам та відновленні соціальної справедливості. Такий підхід узгоджується з принципами ООН щодо поводження з правопорушниками, зокрема із «Мінімальними стандартними правилами ООН щодо заходів, не пов'язаних із позбавленням волі» (Токійськими правилами).

Реалізація пробації в Україні має на меті створення умов для виправлення засуджених без ізоляції від суспільства, залучення їх до суспільно корисної діяльності та сприяння їхній інтеграції до громади. Це відповідає сучасним європейським підходам у кримінально-правовій

політиці, де перевага надається реабілітаційним та ресоціалізаційним заходам, замість репресивних.

Зважаючи на особливе значення уповноважених органів пробації в залученні різних соціальних інституцій, громадянського суспільства України до вирішення завдань кримінального правосуддя, зокрема виправлення та ресоціалізації осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, запобігання з їхнього боку нового суспільно небезпечного діяння, маємо дещо по-іншому поглянути на чинний зміст Закону України «Про пробацію» в частині правового забезпечення та формування інструментарію для реалізації цієї важливої соціальної проблеми [2, с. 127].

Пробація має низку переваг перед застосуванням реального покарання як для правопорушника, так і для держави. Для особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, це, зокрема: можливість змінитися без ізоляції від суспільства; підтримка на шляху до змін; збереження соціальних зв'язків (сімейних відносин і шансу створити сім'ю, зв'язків з громадою; збереження роботи й житла). Своєю чергою, для держави – це зниження злочинності та кількості ув'язнених у місцях позбавлення волі; скорочення витрат на утримання засудженого (утримання засудженого в місцях позбавлення волі більш ніж у десять разів є дорожчим для держави, ніж перебування його на пробації); позитивний економічний ефект (завдяки сплаті податків працевлаштованими засудженими, які перебувають на пробації); піднесення авторитету держави на міжнародній арені (завдяки дотриманню нею міжнародних стандартів) [3]. Таким чином, пробація є ефективним інструментом гуманізації кримінально-правової політики, що забезпечує баланс між інтересами правопорушника, суспільства та держави, сприяючи соціальній стабільності та економічній вигоді.

Досліджуючи взаємозв'язок напрямків кримінально-правової та кримінально-процесуальної політики, М. Красій виокремила такі напрямки: 1) залежно від взаємозв'язку норм Загальної частини матеріального права з нормами процесуального права; 2) залежно від взаємозв'язку норм Особливої частини матеріального права з нормами процесуального права [4, с. 57]. На основі цього можна стверджувати, що взаємодія державної політики у сфері пробації та кримінально-правової політики також має свою специфіку. Вона здійснюється з урахуванням взаємозв'язку норм Загальної частини матеріального права з нормами процесуального та кримінально-виконавчого права. Це наголошує на системному характері такої взаємодії, що передбачає врахування юридичних особливостей кожного з цих елементів для забезпечення узгодженості політики і досягнення її цілей.

Відповідно до стандартів ООН пробація взагалі визначається як умовна відстрочка виконання покарання з поміщенням на цей час злочинця під індивідуальний нагляд із забезпеченням керівництва ним чи проведенням виправного курсу [5, с. 342].

Відповідно до частини першої статті 59-1 Кримінального кодексу України «покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства» [6].

Звернення до розділу 3.5 «Засоби пробації» Загальної частини проєкту нового Кримінального кодексу України дозволяє зробити висновок, що положення цього розділу чітко регламентують основні аспекти функціонування пробаційної системи. Зокрема, вони визначають: засоби пробації (стаття 3.5.1); осіб, до яких застосовується засоби пробації (стаття 3.5.2); загальні правила застосування засобів пробації (стаття 3.5.3); тривалість засобів пробації (стаття 3.5.4); змін засобів пробації (стаття

3.5.5) [7]. Ці положення є важливим кроком у напрямку вдосконалення нормативно-правового забезпечення пробації в Україні, оскільки вони сприяють формуванню чіткої й ефективної системи її реалізації відповідно до сучасних стандартів правосуддя.

Варто погодитися з думкою Б. Телефанка, який стверджує, що справедливість покарання полягає насамперед у тому, що воно має відповідати загальнолюдським цінностям, моральним устоям суспільства, переконувати громадян у правильності судової політики: щодо небезпечних злочинців, а також рецидивістів справедливість вимагає призначення суворих заходів покарання, водночас до осіб, які вчинили менш тяжкі кримінальні правопорушення, з урахуванням особи винних, варто застосовувати більш м'які покарання. Через удосконалення системи кримінальних покарань досягається мета гуманізації кримінального законодавства, диференціації відповідальності залежно від тяжкості вчинених кримінальних правопорушень та особистості правопорушника, розширення ефективних альтернатив позбавленню волі [8, с. 295-296]. Продовжуючи, варто зазначити, що пробаційний нагляд повною мірою відповідає принципу справедливості покарання, забезпечуючи індивідуальний підхід до кожного правопорушника. Він дозволяє враховувати як характер і тяжкість правопорушення, так і особистісні характеристики винного, його схильність до виправлення та можливості ресоціалізації. Це особливо важливо в контексті осіб, які вчинили менш тяжкі кримінальні правопорушення, оскільки призначення альтернативних санкцій замість позбавлення волі сприяє збереженню соціальних зв'язків, професійної діяльності та родинних відносин.

Самороков В. та Киричук Б. наголошують на тому, що сутність пробаційного нагляду полягає не лише в покладенні на правопорушників спеціальних юридичних обов'язків, а й у наданні їм різної допомоги реабілітаційного характеру [9, с. 345].

Важливо також зазначити, що утримання системи пробації є позитивним аспектом для держави, оскільки з економічного погляду це є менш затратним, ніж витрати на утримання місць позбавлення волі (витрати на утримання установ, ув'язнених, чисельний персонал). Наприклад, у Швеції, Фінляндії, Естонії та Румунії витрати на одного ув'язненого перевищують більш ніж у десять разів витрати на організацію пробації щодо однієї особи. У європейських країнах співвідношення правопорушників у місцях позбавлення волі до правопорушників, які перебувають під пробацією, становить один до трьох [10, с. 139]. Своєю чергою, зменшення кількості ув'язнених знижує соціальну стигматизацію та сприяє створенню умов для інтеграції правопорушників у суспільство. Крім того, успішний досвід європейських країн демонструє, що розвиток пробації позитивно впливає на зниження рівня рецидивної злочинності, адже пробаційні програми орієнтовані на виправлення поведінки та усунення причин скоєння правопорушення, а не лише на покарання. Такий підхід допомагає правопорушникам усвідомити наслідки своїх дій і змінити спосіб життя, що сприяє загальній безпеці суспільства. Таким чином, розвиток пробації як елемента державної політики у сфері кримінальної юстиції є стратегічно вигідним і соціально доцільним напрямом, що відповідає сучасним тенденціям гуманізації системи покарань.

Закріплення пробаційного нагляду в КК України є унікальною законодавчою реформою, що відповідає напрямку більш повного забезпечення гуманізму, справедливості та інших правових цінностей у межах реалізації державної кримінально-правової політики. Виходячи з численних змін, що вносяться до санкцій статей Особливої частини КК України, законодавець розраховує на широке застосування цього виду покарання. Є підстави сподіватися, що пробаційний нагляд у найближчій перспективі стане справді ефективною альтернативою покарань,

пов'язаних з обмеженням або позбавленням волі, суттєво позначиться на скороченні проявів рецидиву. І тут далеко не останню роль повинні відіграти даліші наукові дослідження, особливо ті, що враховуватимуть майбутню практику призначення та застосування пробаційного нагляду [11, с. 660]. Таким чином, пробаційний нагляд має потенціал стати одним із ключових напрямків сучасної кримінально-правової політики України.

Висновки. Державна політика у сфері пробації тісно взаємодіє з кримінально-правовою політикою, утворюючи комплексний підхід до забезпечення суспільної безпеки, гуманізації системи покарань і реабілітації правопорушників. Цю взаємодію засновано на принципах справедливості, пропорційності покарання та невідворотності його наслідків, що забезпечують баланс між захистом суспільних інтересів і дотриманням прав людини.

Взаємодія політик забезпечує застосування «м'яких» санкцій для осіб, які вчинили менш тяжкі правопорушення, та застосування суворіших заходів до рецидивістів і небезпечних злочинців. Пробація при цьому стає дієвим інструментом реалізації принципу індивідуалізації покарання та сприяє впровадженню сучасних підходів у кримінально-правову політику, таких як відновне правосуддя, ресоціалізація правопорушників та зменшення рецидивної злочинності.

Таким чином, взаємодія пробації та кримінально-правової політики формує багатовекторний підхід до протидії злочинності, що відповідає сучасним тенденціям гуманізації та ефективності у сфері кримінальної юстиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горох О. П. Інститут пробації за проектом нового кримінального кодексу України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2022. Т. 9-10. С. 45-56.

2. Меркулова В. О. Міждисциплінарний інститут «пробації»: сутність та проблеми реалізації соціальної конвергенції відповідних правоохоронних органів із громадськістю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Випуск 1-2. С. 126-132. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.23>.
3. Роль і переваги пробації. *Пробація України*. URL: <http://surl.li/idctgp>.
4. Красій М. О. Політика в сфері боротьби зі злочинністю : взаємозв'язок кримінально-правової та кримінально-процесуальної підсистем: монографія. Калуш : Петраш К.Т., 2020. 155 с.
5. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Проект Кримінального кодексу України. Контрольний текст. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf>.
8. Телефанко Б. Пробація як захід кримінально-правового впливу на рецидивну злочинність. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 295-298. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/57.pdf>.
9. Самороков В. О., Киричук Б. С. Кримінально-правові аспекти інститутів обмеження волі та пробації : відповідність провідним європейським правозастосовним стандартам. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2023. № 3. С. 342-346. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.61>
10. Перепічка Н. Г. Інститут пробації в Україні : відповідність нормам міжнародного законодавства. *Науковий вісник Національної*

академії внутрішніх справ. 2019. № 4 (113). С. 134-144. DOI <https://doi.org/10.33270/01191134.134>

11. Оробець К. М. Пробаційний нагляд – новий вид покарання в Україні : аналіз законодавчої реформи як напрямку кримінально-правової політики з точки зору аксіологічного підходу. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 653-662. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-653-662](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-653-662)

REFERENCES

1. Horokh O. P. (2022). Instytut probatsii za proiektom novoho kryminalnoho kodeksu Ukrainy – *Probation Institute under the draft of the new Criminal Code of Ukraine*. Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky – *Scientific notes of NaUKMA. Legal sciences*. T. 9-10. S. 45-56. DOI: 10.18523/2617-2607.2022.9-10.45-56 [in Ukrainian].

2. Merkulova V. O. (2022). Mizhdystsyplinarnyi instytut «probatsii» : sutnist ta problemy realizatsii sotsialnoi konverhentsii vidpovidnykh pravookhoronnykh orhaniv iz hromads`kistiu – *The interdisciplinary institute of "probation" : the essence and problems of implementing social convergence of relevant law enforcement agencies with the public*. Pivdennoukrainskyi pravnychyi chasopys – *South Ukrainian Law Journal*. Vypusk 1-2. S. 126-132. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.23> [in Ukrainian].

3. Rol` i perevahy probatsii – *The role and benefits of probation*. Probatsiia Ukrainy – *Probation of Ukraine*. URL: <http://surl.li/idctgp> [in Ukrainian].

4. Krasii M. O. (2020). Polityka v sferi borotby zi zlochynnistiu : vzaiemozviazok kryminalno-pravovoi ta kryminalno-protsesualnoi pidsystem – *Crime control policy: the relationship between the criminal law and criminal procedure subsystems*. monohrafiia. Kalush: Petrash K.T. 155 s. [in Ukrainian].

5. Khavroniuk M. I. (2006). Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta inshykh derzhav kontynentalnoi Yevropy: porivnialnyi analiz, problemy harmonizatsii – *Criminal legislation of Ukraine and other states of continental Europe: comparative analysis, problems of harmonization*. monohrafiia. Kyiv: Yuryskonsult. 1048 s. [in Ukrainian].
6. Kryminalnyi kodeks Ukrainy – *Criminal Code of Ukraine*: Zakon Ukrainy vid 5.04.2001 r. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
7. Proiekt Kryminal`noho kodeksu Ukrainy – *Draft Criminal Code of Ukraine*. Kontrol`nyi tekst – Control text. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> [in Ukrainian].
8. Telefanko B. (2018). Probatsiia yak zakhid kryminal`no-pravovoho vplyvu na retsydyvnu zlochynnist` – *Probation as a measure of criminal law influence on recidivism*. Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo – *Entrepreneurship, economics and law*. № 12. S. 295-298. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/57.pdf> [in Ukrainian].
9. Samorokov V. O., Kyrychuk B. S. (2023). Kryminalno-pravovi aspekty instytutiv obmezhenia voli ta probatsii : vidpovidnist providnymyevropeiskym pravozastosovnym standartam – *Criminal law aspects of institutions of restriction of liberty and probation: compliance with leading European law enforcement standards*. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo: elektronne naukove vydannia – *Analytical and Comparative Law: Electronic Scientific Publication*. № 3. S. 342-346. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.61> [in Ukrainian].
10. Perepichka N.H. (2019). Instytut probatsii v Ukraini: vidpovidnist normam mizhnarodnoho zakonodavstva – *Probation Institute in Ukraine: Compliance with International Legislation*. Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – *Scientific Bulletin of the National Academy of*

Internal Affairs. № 4(113). S. 134-144. DOI <https://doi.org/10.33270/01191134.134> [in Ukrainian].

11. Orobets K.M. (2023). Probatsiinyi nahliad – novyi vyd pokarannia v Ukraini: analiz zakonodavchoi reformy yak napriamku kryminalno-pravovoi polityky z tochky zoru aksiolohichnoho pidkhodu – *Probationary supervision – a new type of punishment in Ukraine: analysis of legislative reform as a direction of criminal law policy from the point of view of an axiological approach*. Aktualni pytannia u suchasni nauksi – *Current issues in modern science*. № 11 (17). S. 653-662. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-653-662](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-653-662) [in Ukrainian].